

Prsteň a jeho symbolika v rímskom práve

Veronika Čunderlík Čerbová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra rímskeho práva a cirkevného práva

E-mail: veronika.cerbova@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0678-6134

Ring and Its Symbolism in Roman Law

Abstract:

The paper analyzes the symbolism of the ring within the context of Roman law, with particular emphasis on legal sources, especially the Digest. In Roman society, the ring assumed multiple layers of meaning – ranging from a mark of personal honor to an instrument of legal acts, and an indicator of socio-economic status. In the domain of private law, the ring functioned as a seal used in the authentication and validation of wills and other legal transactions. Special attention is devoted to betrothal rings, which, although lacking legal significance under Roman law, expressed a moral commitment and, under the influence of Christianity, evolved into a symbol of fidelity. Thus, the ring in Roman law fulfilled several roles – property-related, legal, and cultural-symbolic. The aim of this contribution is to systematically identify and interpret legal norms and precedents in which the ring appears as a legally significant element.

Keywords: ring; betrothal ring; signet ring; Roman law; symbol; the grant of the gold ring

Kľúčové slová: prsteň; snubný prsteň; pečatný prsteň; rímske právo; symbol; právo zlatého prsteňa

DOI: 10.14712/2464689X.2026.185

Úvod

Pôvod prsteňov je trochu nejasný, avšak existuje dobrý dôvod domnievať sa, že ide o modifikáciu valcovej pečate, ktorá sa spočiatku nosila na krku alebo na ruke¹ a nakoniec sa z praktických dôvodov zmenšila a nosila sa na prste, ako tzv. pečatný prsteň.² Vo svojej *Historia Naturalis* Gaius Plinius Secundus (ďalej len „Plínius“) v súvislosti s pôvodom prsteňa rozpráva grécku bájku o Prometheovi.³ Pôvod prsteňa sa zároveň pripisuje aj uzlu. Zauzlená šnúra alebo kus drôtu stočeného do uzla bol obľúbeným talizmanom v primitívnych obdobiach.⁴ Vývoj nosenia prsteňov na podklade klasických rímskych zdrojov a zvykov dobre spracoval Maxim Deloche.⁵ V dostupnej literatúre k problematike prsteňov, s ktorou sme sa pri spracovávaní tohto príspevku oboznámili, sa význam, vývoj účelu a spôsobu nosenia prsteňov analyzoval najmä z hľadiska historického, pričom závery boli realizované najmä na základe archeologických nálezov. Túto tému možno spracúvať z rôznych oblastí s fokusom na predmet rôznorodých vedných disciplín. Cieľom tohto príspevku nie je historické mapovanie vývoja nosenia prsteňov,⁶ ale na základe prameňov

¹ Problematike valcových pečatí sa na viacerých miestach venuje VAN DE MIEROOP, M. *Dejiny starovekého Blízkeho východu okolo 3000 – 323 pr. Kr.* Z anglického originálu preložil Prosecký, J. Praha: Academia, 2010. Túto tému bohato rozoberá aj ROAF, M. *Svět staré Mezopotámie a starovekého Blízkeho východu.* Z anglického originálu preložili Pečírková, J., Prosecký, J., Hruška, B. Praha: Knižný klub ve spolupráci s nakladateľstvom Balios, 1998. V právnych prameňoch sa valcové pečate nachádzajú napríklad aj v Chamurapího zákonníku. VLACHOVIČ, P. *Zákonníky starovekých národov.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2012, s. 7 – 21.

² Pečatné prstene sa v Egypte používali od veľmi dávneho obdobia. Túto skutočnosť reflektuje aj Gen 41, 42 „Faraón potom snal svoj prsteň z ruky a navliekol ho Jozefovi na ruku; obliekol ho do šiat z jemnej ľanovej látky a na krk mu zavesil zlatú reťaz.“ V tomto prípade bol prsteň udelený ako znak authority, nakoľko ide o tri symboly prenesenia alebo zdieľania kráľovského úradu, na ktoré tiež odkazuje Est 3, 10 (pečatný prsteň), Est 6, 11 (rúcho) a Dan 5, 7.16.29 (zlatá reťaz) *Študijná biblia*. Banská Bystrica: Porta Libri a Slovenská biblická spoločnosť, 2015, s. 78. Z Egypta sa zvyk nosenia prsteňov preniesol do gréckeho sveta a tiež k Etruskom, od ktorých tento zvyk odvodili Rimania.

³ Prometheus nosil železný prsteň, do ktorého bol vložený úlomok kaukazskej skaly, aby sa stále považoval za pripútaného. PLINIUS, G. S. *Historia Naturalis*. Liber 33, v. 8. Translated by RACKHAM, H. *Pliny Natural History with an English Translation in Ten Volumes*. Cambridge, Massachusetts, 1942. [online]. [cit. 2025-06-13]. Dostupné na: http://attalus.org/info/pliny_hn.html.

⁴ Často sa používal na vyčarovanie kúzla nad človekom, inokedy bola sila talizmuenu namierená proti zlým duchom, alebo význam spočíval v liečebných účeloch. Prsteň sa považoval za zjednodušenú formu uzla, preto sa predpokladá, že vznikol v dôsledku realizácie mágie, keďže ako symbol prsteň označoval zviazanie alebo pripútanie kúzla k jeho objektu. Rovnaká myšlienka je prítomná aj v uzle pravých milencov. KUNZ, G. F. *Rings For The Finger*. Philadelphia & London: J. B. Lippincott Company at the Washington Square Press, 1917, s. 1 – 2.

⁵ DELOCHE, M. *Le port des anneaux dans l'Antiquité romaine et dans les premiers siècles du Moyen Âge*. Paris: Klincksieck, 1986.

⁶ Táto téma je podľa nášho názoru z hľadiska historického, archeologického, sociologicko-antropologického a umeleckého dostatočne zmapovaná na vysokej vedeckej úrovni. DRURY, C. – FORTNUM, E. On a Roman Key-Like Finger Ring of Gold, and a Byzantine Bicephalic Signet of the Same Metal. *Archaeological Journal*, 1872, 29:1, s. 305 – 313. DALTON, O. M. *Finger Rings. Early Christian, Byzantine, Teutonic, Mediaeval and Later*. London: 1912. SPIER, J. *Ancient Gems and Finger Rings*. Malibu-California: Nissha Printing Co., Ltd., Kyoto, 1992. BERG, R. Wearing wealth. *Ornatus and mundus muliebris* as status markers of women in Imperial Rome. In: SETÄLÄ, P. (ed.). *Women, Wealth and Power in the Roman Empire*, Acta Instituti Romani Finlandiae 25, Roma: 2002, s. 15 – 74. OLIVER, A. Jewelry for the Unmarried. In: KLEINER, D. – MATHESON, S. (eds.). *I Claudia II: Women in Roman Art and Society*. Yale University Art Gallery: University of Texas Press 2000, s. 116 – 124. IAIA, C. Elements of female jewellery

rímskeho práva, konkrétne Digest, sformulovať symboliku nosenia prsteňov a ich význam v rímskom právnom prostredí. Mnohé vedecké publikácie sa v otázke vývoja nosenia prsteňa odvolávajú na poznatky obsiahnuté v Plínieovej *Historia Naturalis*, prípadne na zmienky o prsteňoch v rôznych typoch beletrie. Zaiste ide o vzácny zdroj poznania, ktorý vytvára celkový obraz danej problematiky a možno z neho identifikovať život a spôsoby súčasníkov autorov týchto diel. Okrem vedeckej spisby sme pri spracúvaní témy pracovali predovšetkým s jednotlivými fragmentami Digest, konkrétne sme sa snažili identifikovať miesta Digest, v ktorých sa pojem „prsteň“ nachádza. V ďalšom kroku sme identifikované fragmenty podrobili obsahovému posúdeniu, na základe čoho sme sformulovali symboliku prsteňa.

1. Prstene v rímskom prostredí

Železný prsteň Rimanov, pôvodne jediný, bol spočiatku považovaný za znak individuálnej cti⁷, udeľovaný panovníkom alebo v jeho mene. Od najstarších čias Rímskej republiky dostával senátor vyslaný na „diplomatickú misiu“ zlatý prsteň, všetci ostatní senátori boli obmedzení na nosenie železného prsteňa. Čoskoro si však senátori urodzeného pôvodu a neskôr všetci senátori bez rozdielu užívali právo nosiť zlaté prstene. V 3. st. pred Kr. sa táto výsada rozšírila aj na rytierov a v posledných rokoch republiky, ako aj za cisárstva, sa na tejto výsade podieľali aj mnohé ďalšie triedy občanov. Právo nosiť zlatý prsteň mali aj slobodní muži, dokonca aj tí, ktorí vykonávali menej uznávané povolania. Koncom 3. st. n. l. mohli všetci rímski vojaci legálne nosiť zlaté prstene, hoci v neskoršej republikánskej a skoršej cisárskej dobe bolo toto právo priznané iba vojenským tribunom⁸.

in Iron Age Latium and southern Etruria: identity and cultural communication in a boundary zone. *Scripta Praehistorica in Honorem Biba Teržan*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2007, s. 519 – 531.

⁷ Dôstojnosť, či prirodzená úcta, ktorá je pripisovaná noseniu zlatého prsteňa je spomenutá aj v Jakubovom liste: „Lebo ak príde na vaše zhromaždenie muž so zlatým prsteňom a v skvostnom rúchu a príde aj chudobný v chatrnom odevu a vy si všimnete toho, ktorý je oblečený do nádherného rúcha, a povie: ‚Ty sa posad' pekne tu!‘, ale chudobnému povie: ‚Ty si staň tam, alebo si sadni k mojej podnožke!‘, vari nerobíte rozdiely medzi sebou a nestali ste sa zlomyseľnými sudcami?!“ Jak 2, 2 – 4. *Štúijná biblia*, Banská Bystrica: Porta Libri a Slovenská biblická spoločnosť, s. 2094. Hoci sa tu apoštol, rovnako ako inde vo svojom liste, vrúčne zastáva vecí chudobných, dôležitosť, ktorú pripisuje zlatému prsteňu ako znaku bohatého človeka v dôsledku čoho sa dostáva na čestné miesto v zbore, je plným uznaním dojmu, ktorý nosenie prsteňa vyvoláva.

⁸ Uvedený záver podporuje aj skutočnosť, že po bitke pri Kannách (2. 8. 216 pred Kr.) v ktorej boli Rimania úplne porazení Hannibalom, kartáginský vodca nariadil, aby boli zlaté prstene odobraté z rúk mŕtvych Rimanov a zhromaždené v predsieni jeho ubikácií. Nazbierané množstvo bolo poslané do Kartága nie ako vojnová korisť, ale ako dôkaz veľkého masakru medzi rímskymi patricijmi a rytiermi, pretože v tom čase nikto pod hodnosťou rytiera, a iba tí najvyššie postavení medzi nimi, ktorým dokonca štát poskytol kone (*equo publico*), mohli nosiť zlaté prstene. KUNZ, *Rings For The Finger*, s. 11 – 12. Ako vojenské vyznamenanie bol zlatý prsteň pravdepodobne udeľovaný rytierom a iným už od raných čias, a týmto spôsobom sa právo nosiť zlatý prsteň rozšírilo medzi všetky hodnosti armády. V upadajúcich rokoch republiky bol zlatý prsteň z času na čas udeľovaný osobám bez vojenského významu. Gaius Verres ho udelil svojmu súkromnému tajomníkovi a iným nekvalifikovaným osobám. Sulla udelil túto výsadu hercovi Rosciovi. V roku 43 pred n. l. Asinius Pollio rozhorčene napísal Cicerovi, že kvestor Balbus udelil zlatý prsteň hercovi Herenniovi Gallovi v Gades, a tým mu dal výsadu sedieť s rytiermi v prvých 14 radoch sedadiel v divadle. Pollioovo rozhorčenie ukazuje, že takéto nehodné udelenie nebolo častou záležitosťou, ale stará prisnosť sa evidentne postupne uvoľňovala. MARSHALL, F. H. *Catalogue of the finger rings, Greek, Etruscan, and Roman: in the Departments of Antiquities, British Museum*. London: Printed by William Clowes and Sons, 1907, s. xix. V roku 23 n. l. senát vydal dekrét, ktorý nariadil, že žiadateľ o právo zlatého

Týmto spôsobom boli postupne všetky triedne rozdiely v tomto ohľade nakoniec zrušené. Podľa Izidora zo Sevilly medzi Rimanmi sa prstene rozdeľovali z verejnej pokladnice, a nie bez rozdielu, pretože prstene s drahokamami sa dávali ako pocta mužom s výnimočnými zásluhami a jednoduché prstene ostatným. Každý slobodný muž mohol nosiť zlatý prsteň, oslobodení muži, s niekoľkými výnimkami, boli obmedzení na strieborné prstene⁹ a železný prsteň sa stal znakom otroctva.¹⁰ Ďalším príkladom symboliky v prípade nosenia prsteňa bolo sňatie zlatého a nasadenie železného, čo vyjadrovalo v spoločnosti znak smútku a úcty.¹¹ Obmedzenia nosenia zlatých prsteňov mohli vyplývať z faktu, že v Ríme sa zlato dlho nenachádzalo.¹² Postupne sa však situácia menila, vzhľadom na rozrastajúce sa rímske impérium, s čím súviselo aj zameranie rímskych občanov na bohatstvo.¹³

Z pomerne skromných dôkazov, sa javí, že rímske ženy nepodliehali tak prísny predpisom o nosení prsteňov z drahých kovov ako muži. Manželky jednoduchých plebejcov, ktorí boli z dobrých pomerov, ich nosili rovnako všeobecne a voľne ako manželky a dcéry senátorov alebo rytierov alebo iných patricijských žien. Plinius píše o ženách, ktoré nosili zlato na každom prste.¹⁴ Hoci kresťanské ženy v raných kresťanských storočiach boli učené vyhýbať sa všetkým zbytočným ozdobám, nosenie zlatého prsteňa im bolo dovolené. Ten sa však nemal považovať za ozdobu, ale slúžil jednoducho na zapečatenie domácich vecí, zverených do starostlivosti manželky.¹⁵ Napriek tomu, Klement Alexandrijský (cca 150 – cca 217 n. l.) na toto použitie poznamenáva, že ak by boli sluhovia aj páni riadne poučení o svojich povinnostiach a záväzkoch, neboli by potrebné takéto opatrenia.¹⁶ Izidor zo Sevilly vo svojich Etymológiách však uvádza, že mnohí Rimanovia sa vo svojej dôstojnosti zdržali nosenia prsteňa na prste. Ženy nenesli prstene okrem tých, ktoré im ako dievčatám darovali ich snúbenci, a nosili na prstoch maximálne dva zlaté prstene. Ale dnes, pokiaľ ide o zlato, žiadna časť ženského tela nezostáva ľahká a nezaťažená.¹⁷

V súvislosti s chápaním významu nosenia zlatého prsteňa, ktorý slúžil na tzv. zapečatenie domácich vecí, resp. vyjadroval kompetenciu ženy/manželky v správe vecí týkajúcich sa domácnosti, možno hovoriť aj o zásnubných prsteňoch Rimanov. Neskôr sa totiž do zásnubného prsteňa vkladal pečatný prsteň, ktorý označoval, že manželka má právo

prsteňa musí mať nielen požadovaný príjem, ale aj byť slobodného pôvodu a pochádzať z otca a starého otca, ktorí sa narodili slobodní. Toto ustanovenie však bolo málo užitočné, pretože ho čoskoro ignorovali aj samotní cisári, ktorí opakovane udeľovali zlatý prsteň svojim obľúbeným slobodným mužom. PLINIUS, *Historia Naturalis*, Liber 33, v. 32.

⁹ Na základe právnych prameňov si ukážeme, že aj prepustenci mohli disponovať týmto oprávnením.

¹⁰ ISIDORE OF SEVILLE, *The Etymologies*. Liber, XIX, v. 32. Translated by BARNEY, S. A. *The Etymologies of Isidore of Seville*. New York: Cambridge University Press, 2006, s. 392.

¹¹ Toto použitie je napríklad zaznamenané v jednej zo satír básnika Juvenala. JUVENAL. *The Satires*. Translated by KLINE, A. S., 2011. [online]. [cit. 2025-06-13]. Dostupné na: https://web.ics.purdue.edu/~rauhn/Hist_416/hist420/JuvenalSatirespdf.pdf.

¹² PLINIUS, *Historia Naturalis*, Liber 33, v. 14.

¹³ DOBROVIČ, Ľ. – VRANA, V. *Antické paradigmy a Trianonská zmluva*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2024, s. 65.

¹⁴ PLINIUS, *Historia Naturalis*, Liber 33, v. 11.

¹⁵ V tomto smere ide o pečať vo forme prsteňa, ktorá tvorí osobitnú kategóriu prsteňa v prameňoch rímskeho práva.

¹⁶ FRANCIS, J. A. Clement of Alexandria on Signet Rings. Reading an Image at the Dawn of Christian Art. *Classical Philology*, 2003, Vol. 98, s. 180.

¹⁷ ISIDORE OF SEVILLE, *The Etymologies*, s. 393.

zapečatiť domáce veci, a občas bol súčasťou prsteňa malý kľúč s podobným významom.¹⁸ Snúbenci si bežne pri zásnubách odovzdávali rôzne darčeky, najčastejšie prsteň (*annulus pronubus*), ktoré však nemali význam právny, len morálny (*sponsalicia largitas*).¹⁹ Z ich chápania tohto daru ako určitého hmotného závdavku (*anulus arrhae*) sa pod vplyvom kresťanstva vyvinul symbol vernosti (*anulus fidei*). Prsteň sa stal akousi zárukou vernosti v svetskom, ako aj duchovnom ponímaní (svätenie, úrad biskupa).²⁰ Uvedené môže byť dôsledkom skutočnosti, že v období dominátu už kresťanstvo ovládlo súkromný aj verejný život Rimanov.²¹ Plínius hovorí, že železný prsteň bez drahokamu sa posielal ako záruka zasnúbenia aj v jeho dobe, ale toto používanie železného prsteňa prirodzene pokračovalo len dovtedy, kým bol zlatý prsteň bežným ľudom zakázaný²², a poznámka Tertuliána²³ ukazuje, že zlatý prsteň ako symbol zasnúbenia sa dostal do módy pred jeho dobou (2. – 3. storočie n. l.).²⁴ Podľa historikov umenia, rímske prstene z každého storočia, boli zdobené drahokamami a mali vygravírované zopnuté ruky, čo podľa nich vyjadrovalo symbol manželstva alebo zasnúbenia.²⁵ Prsteň ako symbol lásky, záruky/prísahy lásky (*arra-bonem amoris*) sa údajne prvýkrát uvádza v rímskej literatúre, konkrétne v diele *Miles Gloriosus* od autora Plautusa.²⁶ Vzdialené príbuzné zásnubným alebo snubným prsteňom boli tie, ktoré milenci darovali ako predmet svojej náklonnosti. O takomto prsteni píše rímsky básnik Ovídius a označuje ho ako „prsteň, ktorý mal čoskoro obopnúť prst krásneho dievčaťa, prsteň, ktorý nemal žiadnu hodnotu okrem lásky darcu“. Mal to byť dar básnikovej milenke Corinne.²⁷ Zvyk umiestňovať zásnubný alebo snubný prsteň na štvrtý prst nepochybne vďaka za svoj pôvod predstave, že z tohto prsta vedie priamo k srdcu špeciálny nerv alebo žila. Macrobius vo svojich Saturnáliách naráža na túto vieru nasledujúcimi slovami: „Kvôli tomuto nervu novomanžel umiestni prsteň na tento prst svojej manželky,

¹⁸ KUNZ, *Rings For The Finger*, s. 193.

¹⁹ LACLAVÍKOVÁ, M. – VLADÁR, V. Rímsko-kánonické reflexie inštitútu zasnúbenia v uhorskom, česko-slovenskom a slovenskom práve. *Studia theologica*, 2017, roč. 19, č. 4, s. 189.

²⁰ GREGOR, M. Právnohistorické východiská inštitútu zasnúbenia v odraze právnej úpravy a praxe medzi-vojnového Československa. *HTI*, 2020, roč. 12, č. 1, s. 26.

²¹ BRTKO, R. Konceptia rímskeho manželstva podľa klasického právnika Modestina. *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianaes*, 2018, diel 37, č. 2, s. 55.

²² PLINIUS, *Historia Naturalis*, Liber 33, cap. 12.

²³ *Cum aurum nulla norat praeter unico digito, quem sponsus oppignerasset pronubo anulo.*

²⁴ MARSHALL, F. H. *Catalogue of the finger rings, Greek, Etruscan, and Roman: in the Departments of Antiquities, British Museum*, s. xxi – xxii.

²⁵ Tento záver podporujú aj ďalšie vygravírované obrazy na týchto prsteňoch, napríklad niekedy ruky držia kvety, alebo sú na nich zobrazené slová *concordia* (lat. svornosť). Niektorí však tvrdia, že zopnuté ruky na prsteňoch symbolizujú tzv. *dextrarum iunctio* (spojenie pravých rúk), a preto sa dávali výlučne na zásnubné alebo manželské prstene, ale iní zas argumentujú, že zopnuté ruky vyjadrujú manželskú vernosť, svornosť. Názory vedcov sa však viac prikláňajú k myšlienke *dextrarum iunctio*, ako vizuálne zobrazenie manželskej harmónie, nie momentu, kedy sa snúbenci stali mužom a ženou pri uzatváraní manželstva. Aby bolo znátkov v tejto veci ešte viac, niektorí sa domnievajú, že symbol zopnutých rúk nie je pôvodne rímsky, ale pochádza z Grécka, kde zopnuté ruky boli symbolom používaným v pohrebnom umení. V tomto kontexte mohli zopnuté ruky na rímskych prsteňoch vyjadrovať symbol večného spojenia, aj za života, aj po smrti. HERSCH, K. K. *The Roman Wedding, Ritual and Meaning in Antiquity*. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 41 – 42.

²⁶ V slovenskom preklade „Chvastavý vojak“. PLAUTUS, *Miles Gloriosus*. Act IV, se. i, v. 11. [online]. [cit. 2025-06-13]. Dostupné na: <https://www.thelatinlibrary.com/plautus/miles.shtml>.

²⁷ KUNZ, *Rings For The Finger*, s. 193.

akoby to bolo znázornenie srdca.“ Macrobius tvrdí, že svoje informácie získal od egyptského kňaza.²⁸ Existujú však aj iné názory, ktoré predpokladajú pôvod tohto zvyku v inej skutočnosti, a to v cirkevnej službe. Kresťanský kňaz sa postupne dotkol prsteňom troch prstov, hovoriac: „V mene Otca, Syna i Ducha Svätého,“ a potom prsteň umiestnil na prst, ktorý nasledoval, t. j. na štvrtý prst.²⁹

2. Prstene v prameňoch rímskeho práva

Snubný prsteň sa v Digestách explicitne nachádza na jednom mieste.³⁰

D. 24. 1. 36

Sponsus alienum anulum sponsae muneri misit et post nuptias pro eo suum dedit: quidam et nerva putant fieri eum mulieris, quia tunc factam donationem confirmare videtur, non novam inchoare, quam sententiam veram esse accepi.

Fragment opisuje situáciu, kedy muž poslal svojej snúbenici prsteň, ktorý patril inej osobe, ako dar a po svadbe jej namiesto neho daroval svoj vlastný. Niektorí odborníci (napríklad Nerva) sa domnievajú, že tento prsteň sa stal majetkom ženy, pretože dar, ktorý bol odovzdaný, sa považuje za potvrdený a nie za nový. Myslím si, že tento názor je správny.³¹ Na základe skutočnosti, že zmienka o zásnubnom prsteni sa v Digestách objavuje len raz, a to v kontexte daru, usudzujeme, že symboliku zásnubného prsteňa, ktorý vyjadruje súdržnosť či večnú lásku, možno v kontexte vyššie uvedeného skôr identifikovať v literárnom či výtvarnom umení. Podľa niektorých autorov bol zásnubný prsteň symbolom kúpy (*coemptio*), argumentujúc, že dcéra pod otcovskou mocou (*patria potestas*) bola rituálne predaná. Iní autori však uvádzajú, že ide skôr o *arraha sponsaliciae*, pretože ak by šlo o kúpu, prsteň by mal dostať *pater familias* alebo poručník dievčaťa.³² V prípade *arraha sponsaliciae* ide o inštitút, ktorý do cisárskeho zákonodarstva prenikol z východných obyčají. Arrha bola semitského pôvodu a do rímskeho života ju v poklasickej dobe prinieslo kresťanstvo.³³

Najčastejšie sa prsteň v prameňoch rímskeho práva objavuje v kontexte majetku, t. j. že prsteň je súčasťou majetku konkrétnej osoby, resp. vyjadruje majetkovú hodnotu, na základe ktorej sa odvodzuje bonita a postavenie konkrétnej osoby. V tomto význame sa prsteň (najmä zlatý, prípadne zlatý spolu s drahými kameňmi) stáva symbolom bohatstva, ale zároveň aj priamo úmerne zvyšuje spoločenské postavenie majiteľa a jeho spoločenský vplyv.

²⁸ MACROBIUS *Saturnalia*, Liber VII, cap. 13. [online]. [cit. 2025-06-13]. Dostupné na: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/L/Roman/Texts/Macrobius/Saturnalia/7*.html.

²⁹ Bol to zvyk pri udeľovaní biskupských prsteňov a neskôr aj svadobných obrúčk, ale výslovné vyhlásenie citované od pohanského spisovateľa Macrobia ukazuje, že pri skoršom svadobnom obrade alebo zásnubnom obrade musel mať tento zvyk úplne iný pôvod. Izidor zo Sevilly, píšuc na začiatku siedmeho storočia, vyhlasuje, že zásnubný prsteň sa nosil na štvrtom prste a opakuje rímsku fantáziu o žile úzko spájajúcej tento konkrétny prst so srdcom. Javí sa ako pravdepodobné, že toto pravidlo sa vo všeobecnosti dodržiavalo v Rímskej ríši až do jej konca a dokonca aj neskôr v niektorých častiach kedysi rímskych provincií. JONES, W. *Finger Ring Lore. Historical, Legendary, Anecdotal*. London: CHATTO AND WINDUS, PICCADILLY, 1877, s. 304.

³⁰ Vychádzame z nášho skúmania, nakoľko inú zmienku o snubnom prsteni sa nám nepodarilo nájsť.

³¹ WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 2. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 252.

³² HERSCH, *The Roman Wedding, Ritual and Meaning in Antiquity*, s. 42.

³³ BRTKO, R. Materiálne pramene rímskeho súkromného práva poklasického a justiniánskeho obdobia. *Acta historico-iridica Pilsnensia 2022 – 2023*. Plzeň: Vydavateľství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2024, s. 16 – 17.

V prípade fragmentov D. 14, 2, 2³⁴ a D. 14, 3, 5, 15³⁵ ide o zmienku o prsteňoch, ktoré vyjadrujú majetok konkrétnej osoby, vyjadrujú jej bonitu. Rovnako prstene ako majetok spôsobilý na dedenie, t. j. bohatstvo, ktoré je pre dedičov zaujímavé, možno identifikovať vo fragmente D. 32, 52, 8,³⁶ kde v prípade odkázania klenotnice (*dactyliotheca*) sa súčasťou odkazu myslia aj všetky prstene, ktoré do nej patria. Ak sú však predmetom dedenia jednotlivé prstene, nie je predmetom dedenia v zmysle D. 32, 53, 1³⁷ celá klenotnica. Prstene, ako majetková hodnota spôsobilá na dedenie a ako predmet odkazu, sa riešia aj v D. 34, 2, 17³⁸ a D. 34, 2, 18 pr.³⁹ Osobitné postavenie prsteňov z drahých kovov ako vyjadrenie majetku danej osoby možno vyvodiť aj z fragmentu D. 34, 2, 32, 7,⁴⁰ podľa ktorého sa prstene nepovažovali za súčasť toaletných potrieb. K toaletným potrebám pre ženy zaraďoval Scaevola iba strieborné nádoby, ktoré sa používali v kúpeľoch.⁴¹ Prsteň ako hodnotná vec, ktorá je súčasťou majetku, je predmetom aj fragmentu D. 47, 2, 69⁴² a využíva sa ako predmet zálohu. Zaujímavým v tomto kontexte je aj fragment

³⁴ (...) *Itidem agitatum est, an etiam vestimentorum cuiusque et anulorum aestimationem fieri oporteat: et omnium visum est, nisi si qua consumendi causa imposita forent, quo in numero essent cibaria: eo magis quod, si quando ea defecerint in navigationem, quod quisque haberet in commune conferret.* V anglických predkladoch Digest od Scotta a Watsona sa nachádza rozdiel v preklade. Watson v prípade tohto fragmentu nehovorí o prsteni, ale o šperkoch. WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 1. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 419. Scott používa slovo prsteň, čo sa nám javí byť vzhľadom na latinskú formuláciu presnejšie. SCOTT, S. P. *The Civil Law*. IV. Cincinnati, 1932. [online]. [cit. 2025-06-13]. Dostupné na: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D14_Scott.htm#II. Zároveň sa však v tomto kontexte potvrdzuje, že v skutočnej okolnosti riešenej v fragmente nejde o prsteň v pravom slova zmysle, ale o vyjadrenie majetkovej hodnoty, ktorú prsteň/šperky majú, t. j. že ide o hodnotné veci, majetok konkrétnej osoby.

³⁵ *Item si institor, cum oleum vendidisset, anulum arrae nomine acceperit neque eum reddat, dominum institoria teneri: nam eius rei, in quam praepositus est, contractum est: nisi forte mandatum ei fuit praesenti pecunia vendere. Quare si forte pignus institor ob pretium acceperit, institoriae locus erit.*

³⁶ *Quod in bibliotheca tractavimus, idem Pomponius libro sexto ex Sabino in dactyliotheca legata tractat: et ait anulos quoque contineri, non solum thecam, quae anulorum causa parata sit: hoc autem ex eo coniectat, quod ita proponitur quis legasse: "Dactyliothecam meam et si quos praeterea [praeterea] anulos habeo" et ita Labeonem quoque existimasse ait.*

³⁷ *Item anulis legatis dactyliothecae non cedunt.*

³⁸ *Si gemma ex anulo legetur vel aliae materiae iunctae vel emblemata, recte legantur et separantur et praestanda sunt.*

³⁹ *Qui uxori suae legaverat bonorum suorum decimam et mancipia et species argenti quas expresserat, eidem anulos et vestem reddi ab heredibus petit, quasi propria uxoris fuissent: quaesitum est, si uxoris non fuerint, an praestari ex causa legati deberent. Respondit legandi animo dedisse ea videri, nisi contrarium ab herede approbetur.*

⁴⁰ *Titia mundum muliebrem septiciae legavit: ea putabat sibi legata et ornamenta et monilia, in quibus gemmae et margaritae insunt, et anulos et vestem tam coloriam: quaesitum est, an haec omnia mundo continentur. Scaevola respondit ex his quae proponerentur dumtaxat argentum balneare mundo muliebrim contineri.*

⁴¹ Domnievame sa však, že Scaevola zúžil obsah pojmu toaletné potreby, nakoľko na inom mieste Digest, D. 34, 2, 25, 10 (...) *Mundus mulieris est, quo mulier mundior fit: continentur eo specula matulae unguenta vasa unguentaria et si qua similia dici possunt, veluti lavatio riscus* (...) sa uvádza, že toaletné potreby pozostávajú z vecí, ktorými sa žena stáva úhľadnejšou a čistejšou. Patria medzi ne zrkadlá, pisoáre, masti, nádoby na ich uchovávanie a iné predmety rovnakého druhu, kúpeľňové potreby a truhlice. WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 3. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 153.

⁴² *Infitiando depositum nemo facit furtum (nec enim furtum est ipsa infitiatio, licet prope furtum est): sed si possessionem eius apiscatur intervertendi causa, facit furtum. Nec refert, in digito habeat anulum an dactyliotheca quem, cum deposito teneret, habere pro suo destinaverit.*

D. 48, 20, 6,⁴³ v zmysle ktorého možno usudzovať, že prsteň (zlatý alebo ako v tomto fragmente s drahými kameňmi) sa považoval za súčasť majetku, len keď bol dostatočne hodnotný. V tomto fragmente sa prstene, ktoré mali hodnotu menej ako päť aureí, mali považovať za súčasť oblečenia (napríklad tak ako opasok), ktoré mal na sebe odsúdený.

Osobitnou kategóriou prípadov v prameňoch rímskeho práva, ktoré pojednávajú o prsteňoch, sú prípady, ktoré hovoria o práve zlatého prsteňa. „Právo zlatého prsteňa“ (*ius annuli aurei*) bol postup, ktorým cisár udelil prepustencovi status narodeného na slobode a možnosť kandidovať na verejnú funkciu.⁴⁴ Procedúru udelenia tohto práva reflektuje Codex 6, 8, 1–2.⁴⁵ Tejto problematike sa venuje 40. kniha, desiaty titul Digest, O práve zlatého prsteňa. Z jednotlivých fragmentov vyplývajú riešenia rôznych situácií v súvislosti s udeleným alebo odobratým právom zlatého prsteňa. Fragменты obsiahnuté v 40. knihe, desiatom titule Digest zväčša riešia situáciu prepustenca (*libertina*), ktorý získal právo zlatého prsteňa.⁴⁶ Tento sa považuje v dôsledku udelenia tohto práva za slobodne narodeného, avšak obsah patronátneho vzťahu ostáva zachovaný⁴⁷. Právo zlatého prsteňa s rovnakými

⁴³ *Divus Hadrianus Aquilio Braduae ita rescripsit: "Panniculariae causa quemadmodum intellegi debeat, ex ipso nomine apparet. Non enim bona damnatorum pannicularia significari quis probe dixerit, nec, si zonam circa se habuerit, protinus aliquis sibi vindicare debebit: sed vestem qua is fuerit indutus, aut nummulos in ventralem, quos victus sui causa in promptu habuerit, aut leves anulos, id est quae rem non excedit aureorum quinque. alioquin si quis damnatus digito habuerit aut sardonychica aut aliam gemmam magni pretii vel si quod chirographum magnae pecuniae in sinu habuerit, nullo iure illud in pannicularia ratione retinebitur." Pannicularia sunt ea, quae in custodiam receptus secum attulit: spolia, quibus indutus est, cum quis ad supplicium ducitur, ut et ipsa appellatio ostendit. (...)*

⁴⁴ MILLER, D. – SARRIS, P. *The Novels of Justinian. A complete Annotated English Translation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018, s. 525.

⁴⁵ *Imperatores Diocletianus, Maximianus. Natales antiquos et ius ingenuitatis non ordo praestare decurionum, sed a nobis peti potuit. Imperatores Diocletianus, Maximianus. Aureorum usus anulorum beneficio principali tributus libertinitatis quoad vivunt imaginem non statum ingenuitatis praestat, natalibus autem antiquis restituti liberti ingenui nostro beneficio constituuntur.*

⁴⁶ V prípade, že prepustenec získa právo zlatého prsteňa bez vedomia alebo súhlasu svojho patróna, toto právo mu môže byť odobraté. D. 40, 10, 3. *Divus Commodus et ius anulorum datum ademittit illis, qui invitatis aut ignorantibus patronis acceperant.*

⁴⁷ Tieto závery podľa nášho názoru vyplývajú z nasledovných fragmentov. D. 40, 10, 5. *Is, qui ius anulorum impetravit, ut ingenuus habetur, quamvis in hereditate eius patronus non excludatur*. Podobne aj D. 40, 10, 6. *Libertinus si ius anulorum impetraverit, quamvis iura ingenuitatis salvo iure patroni nactus sit, tamen ingenuus intellegitur: et hoc divus Hadrianus rescripsit*. Rovnaký záver možno vyvodit' aj z fragmentov D. 27, 1, 14, 2 (*Sed et si ius anulorum aureorum impetravit, adhuc in hac quidem re liberti loco eum esse rescripsit divus Antoninus Magnus.*) a D. 27, 1, 44 (*Tryphoninus libro secundo disputationum pr. Cum ex oratione divi Marci ingenuus libertino tutor datus excusari debeat, eandem excusationem competere etiam ei, qui ius anulorum impetrasset, imperator noster cum divo Severo patre suo rescripsit. 1. Ergo si pupillo libertino habenti ius anulorum datus sit ingenuus tutor vel curator, consequens est, ut excusatio eius ob hanc condicionum diversitatem non debeat accipi. 2. At si antequam pupillus vel pubes minor annorum viginti quinque ius anulorum acciperet, Lucius Titius ei datus ut ingenuus excusatus fuit, post impetratum beneficium denuo eidem tutor curatorve dari poterit exemplo eo, quo placuit et rescriptum est eum, qui tempore, quod intra annum erat ex quo rei publicae causa abesse desiderat, excusatus fuit, praeterito eo ipsius suo loco dari posse. 3. Et quamvis libertinus, qui senatori patrono procurat, excusationem ab aliorum tutela habeat, iste tamen, qui ius anulorum impetravit, qui in ordinem ingenuorum transit, tali excusatione uti non possit.*). Rovnako to vyplýva aj z D. 38, 2, 3pr *Etiamsi ius anulorum consecutus sit libertus a principe, adversus huius tabulas venit patronus, ut multis rescriptis continetur: hic enim vivit quasi ingenuus, moritur quasi libertus*. Naše konštatovanie odôvodňujeme aj fragmentom D. 29, 5, 11 (*Idemque erit et de his, qui ius anulorum petierant.*), podľa ktorého právo zlatého prsteňa udelené prepustencovi nevylučovalo možnosť, aby bola táto osoba vypočúvaná. Zaujímavým fragmentom v tomto kontexte je aj D. 48, 5, 42

právnymi účinkami mali aj ženy.⁴⁸ Toto právo mohlo v niektorých prípadoch ovplyvniť aj možnosť ospravedlniť sa z výkonu funkcie poručníka alebo opatrovníka.⁴⁹ Právo zlatého prsteňa udelené prepustencovi, pri ktorom obsah patronátneho vzťahu ostával zachovaný, však napriek uvedenému jeho celkový honor zvyšovalo. Svedčí o tom fragment D 35, 1, 33, 2.⁵⁰ V klasickom rímskom práve otrok, ktorého oslobodil jeho pán a stal sa oslobodeným mužom (*libertus*)⁵¹, si stále niesol škvrnu svojho otrockého pôvodu alebo minulosti, a preto jeho postavenie zahŕňalo určité právne sankcie (napríklad znemožnenie mu vykonávať verejnú funkciu). Zostal tiež právne zviazaný svojmu bývalému majiteľovi, ktorého zákon naďalej uznával ako jeho patróna na základe práva patronátu (*ius patronatus*).⁵² Pre osloboditeľa (t. j. pána, ktorý ho prepúšťal) však bolo možné požiadať cisára, aby mu bola udelená plná sloboda a občianske práva, čím by sa odstránila akákoľvek právna stopa jeho predchádzajúceho otrockého stavu, a to obnovením stavu slobodného narodenia (*restitutio natalium*).⁵³ Takáto zmena stavu mala tiež za následok oslobodenie od akýchkoľvek budúcich záväzkov voči jeho bývalému pánovi. Práve z tohto dôvodu sa cisári vo všeobecnosti zdráhali obnoviť niekomu jeho práva narodenia bez súhlasu patróna. Alternatívou k tomuto postupu, ktorý bol nevýhodný pre patrónov, bol postup známy ako *ius annuli aurei* („právo zlatého prsteňa“), ktorý udeľoval plné práva slobodného občana, pričom zachovával záväzky oslobodeného človeka voči jeho bývalému pánovi nedotknuté.⁵⁴

Si is, qui ius anulorum impetravit, adulterium commisit in patroni uxorem aut in patronam suam, aut in eius eive, cuius libertus patris aut matris, filii filiaeve fuit: an ut libertus puniri debeat? Et si deprehensus sit in adulterio, an impune occidatur? Et magis probo subiciendum poenae libertinorum, quoniam lege Iulia de adulteriis coercendis ad tuenda matrimonia pro libertinis eos haberi placuit et deteriorem causam per istud beneficium patronorum haberi non oportet. Fragment rieši situáciu, či v prípade prepustenia, ktorému bolo udelené právo zlatého prsteňa, a tento cudzoložil s manželkou svojho patróna, svojou patrónkou, manželkou alebo matkou toho, od ktorého získal slobodu, alebo matkou, dcérou alebo manželkou syna ktorejkoľvek z týchto osôb, bude tento prepustenec trestaný ako prepustenec alebo ako slobodne narodený. Rieši sa aj situácia, či môže byť beztrestne zabitý, ak bude prichytený priamo pri cudzoložstve s uvedenými osobami. Tryphoninus je názoru, že podľa zákona o potlačení cudzoložstva a s ohľadom na ochranu manželstva je stanovené, že by sa mali považovať za oslobodených mužov; a v dôsledku tejto výhody by sa situácia patrónov nemala zhoršiť. WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 4. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 329.

⁴⁸ D. 40, 10, 4. *Etiam feminae ius anulorum aureorum impetrare et natalibus restitui poterunt.*

⁴⁹ D. 27, 1, 44.

⁵⁰ *Sed si cui quasi liberto, id est inter libertos legatum fuerit, non idcirco legatum amittit, quia postea anulos ab imperatore acceperit: nam honor eius auctus est, non condicio mutata: et ita divi Severus et Antoninus rescripserunt.*

⁵¹ DOBROVIČ, Ľ. Otroctvo v rímskom práve. *Zborník príspevkov z 2. ročníka Jarnej školy doktorandov UPJŠ : 14. – 17. apríl 2015*, Liptovský Ján. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015, s. 187.

⁵² D. 37, 14 – 15, Codex 6, 4.

⁵³ D. 40, 11, 2. *Interdum et servi nati ex post facto iuris interventu ingenui fiunt, ut ecce si libertinus a principe natalibus suis restitutus fuerit. Illis enim utique natalibus restituitur, in quibus initio omnes homines fuerunt, non in quibus ipse nascitur, cum servus natus esset. Hic enim, quantum ad totum ius pertinet, perinde habetur, atque si ingenuus natus esset, nec patronus eius potest ad successionem venire. Ideoque imperatores non facile solent quemquam natalibus restituere nisi consentiente patrono.* WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 3. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 475.

⁵⁴ MILLER – SARRIS, *The Novels of Justinian. A complete Annotated English Translation*, s. 543. Uvedený názor sa zhoduje s vyššie uvedeným konštatovaním odvodeným na základe analýzy fragmentov Digest.

Justinianske Novely v tomto smere uzavierajú, že ten, kto bol prepustený na slobodu, automaticky spolu so slobodou získava navždy právo nosiť zlatý prsteň. Nie sú potrebné žiadne ďalšie žiadosti alebo formality. V tomto zákone Justinian vyhlasuje, že odteraz sa všetkým oslobodeným otrokom automaticky udeľuje stav slobodného narodenia. Aby sa neohrozili putá patrónstva, ktoré sa považovali za ústredné pre fungovanie rímskej spoločnosti, cisár potvrdzuje, že všetci takto povýšení oslobodení muži zostanú podriadení tradičným záväzkom voči svojmu bývalému majiteľovi, ktorý zostal ich právne uznaným patrónom, ako to vyplýva z *ius annuli aurei*.⁵⁵

Prsteň v ďalšom význame, a to ako pečaťný prsteň, sa v prameňoch rímskeho práva nachádza na viacerých miestach. V dôsledku tejto skutočnosti vieme uskutočniť závery o symbolike používania prsteňa ako prostriedku na overovanie a validáciu právnych úkonov. Skutočnosť, že v prípade prsteňa s pečaťou ide o odlišný typ prsteňa, resp. nejde o prsteň vo význame ozdoby, prípadne usudzujeme, že nejde ani o prsteň vyjadrujúci majetkovú podstatu konkrétnej osoby, potvrdzuje fragment D. 50, 16, 74.⁵⁶ Tento záver potvrdzuje aj explicitné vyňatie pečaťných prsteňov z kategórie ozdôb vo fragmente D. 34, 2, 25, 10.⁵⁷ Fragment D. 28, 1, 22, 2⁵⁸ pojednáva o pečatení závetu pomocou prsteňa poručiteľa. Na ďalšom mieste D. 28, 1, 22, 5⁵⁹ sa uvádza, že pečatiť možno nielen prsteňom, nakoľko muži majú rôzne možnosti. Okrem prsteňa to môže byť čokoľvek, za predpokladu, že to obsahuje rozlišovacie znaky (konkrétnej osoby). Fragment D. 29, 1, 15, 1⁶⁰ hovorí o pečatení závetu vojaka prsteňom, čím tento závet validuje. V tomto kontexte, t. j. že

⁵⁵ Nov 78, 1 *Propterea sancimus, si quis manumittens servum aut ancillam suam cives denunciaverit romanos (neque enim aliter licet), sciat ex hac lege, quia qui libertatem accepit habebit subsequens mox et aureorum anulorum et regenerationis ius, et non iam ex necessitate hoc a principibus postulabit neque indigebit omnino ulla scrupulositate, sed libertatis virtute haec omnia subsequuntur. Hac nostra lege ex praesenti die incohante: non enim aliquid horum quae prius facta sunt perscrutamur, firmamus ergo omnia praecedentia, ut valeant secundum eos quos facta sunt modos. Sed haec quidem sic habere sancimus.*

⁵⁶ *Signatorius anulus "ornamenti" appellatione non continetur.* Rovnako to vyplýva aj z anglického prekladu Digest. WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 4. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 453.

⁵⁷ *Ornamenta muliebria sunt, quibus mulier ornatur, veluti inaures armillae viriolae anuli praeter signatorios et omnia, quae ad aliam rem nullam parantur, nisi corporis ornandi causa: quo ex numero etiam haec sunt: aurum gemmae lapilli, quia aliam nullam in se utilitatem habent.*

⁵⁸ *Si ab ipso testatore anulus acceperit et signaverit, testamentum valet, quasi alieno signaverim.*

⁵⁹ *Signum autem utrum anulo tantum impressum adhibemus, an vero et si non anulo, verum alio quodam impresso? Varie enim homines signant. Et magis est, ut tantum anulo quis possit signare, dum tamen habeat xaraktura.* Preklad sme realizovali aj s použitím anglických prekladov Digest. V prípade tohto fragmentu sme narazili na rôzne preklady. Watson uvádza, že sa na pečatenie používa čokoľvek, čo obsahuje rozlišovacie údaje. WATSON, A. *The Digest of Justinian*. Vol. 2. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, s. 360. Scott prekladá tento fragment odlišne, keď uvádza, že prsteň sa považuje na najvhodnejší spôsob pečatenia, nakoľko pečať sa dá vtláčať iba pomocou prsteňa, nakoľko má mať určitý tvar a mať vyryté určité znaky. SCOTT, S. P. *The Civil Law*. [online]. [cit. 2025-06-13]. Dostupné na: https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D14_Scott.htm#II.

⁶⁰ *Sicut autem hereditatem miles nuda voluntate dare potest, ita et adimere potest. Denique si cancellaverit testamentum suum vel incidit, nullius erit momenti: si tamen testamentum cancellaverit et mox valere voluerit, valebit ex suprema voluntate. Et ideo cum miles induxisset testamentum suum, mox anulo suo signasset, qui super ea re cogniturus erit considerabit, quo proposito id fecerit: nam si mutatae voluntatis eum paenituisse probabitur; renovatum testamentum intellegitur: quod si ideo, ne ea quae scripta fuerant legi possint, causa irriti facti iudicii potior existimabitur.*

pečatný prsteň slúžil na validáciu a overovanie, možno vykladať aj prípad fragmentu D. 31, 1, 77, 21,⁶¹ kedy z dôvodu ochrany boli kľúče a pečatný prsteň po smrti otca odozdané najstaršej dcére.

Záver

Z vyššie uvedenej analýzy vyplýva, že prsteň v rímskom práve nepredstavoval len dekoratívny predmet, ale multifunkčný právny a spoločenský symbol, ktorého význam sa diferencoval podľa materiálneho vyhotovenia, spoločenského statusu nositeľa a kontextu použitia. Rímske právne pramene, najmä Digesta, zachytávajú prsteň v rôznych právnych situáciách, čím umožňujú rekonštruovať jeho funkčné a normatívne významy.

Prsteň tak vyjadruje symbol alebo znak osobnej cti a príslušnosti k privilegovanej vrstve občanov (napr. senátorov, rytierov či libertínov s *ius annuli aurei*) a reprezentoval štátom uznaný statusový znak a nástroj sociálnej diferenciácie. Táto forma právneho uznania osobného postavenia zároveň reflektuje inštitucionalizované mechanizmy spoločenského vzostupu v rámci rímskeho impéria. Z právneho hľadiska bol prsteň zároveň spôsobilý byť súčasťou majetku jednotlivca, podliehajúceho dedičským mechanizmom, ako aj záložnému právu. Fragmenty Digest potvrdzujú jeho ekonomickú hodnotu a zároveň ukazujú, že právna kvalifikácia prsteňa závisela od jeho hodnoty, pričom menej cenné exempláre mohli byť považované za súčasť bežného odevu. V tomto smere plnil prsteň z drahých kovov, prípadne spolu s drahokamami, symbol bohatstva, ktoré zvyšovalo aj hodnotu a považovanie jeho majiteľa v spoločnosti. Osobitnú kategóriu predstavuje prsteň ako pečatný nástroj, ktorý zohrával kľúčovú úlohu v oblasti autentifikácie právnych aktov. V právnych textoch sa pečatný prsteň objavuje najmä v súvislosti so závetmi, čím nadobúda dôkaznú a validačnú funkciu. Tento aspekt poukazuje na vysoký stupeň formality a dôrazu na identifikovateľnosť osoby, ktorá právny úkon vykonala. V symbolickej rovine nadobúdal prsteň význam aj mimo striktného právneho rámca. Zásnubné prstene, hoci právne nezáväzné, vyjadrovali spoločenské očakávania, morálne záväzky a pod vplyvom kresťanskej ideológie sa stali reprezentáciou vernosti a duchovného puta medzi snúbencami. Tento význam bol ešte zosilnený grafikou prsteňov a literárnymi odkazmi, ktoré formovali kolektívne povedomie o význame prsteňa v medziľudských vzťahoch.

Významová rozmanitosť prsteňa v rímskom práve poukazuje na schopnosť rímskeho právneho systému reflektovať sociálnu realitu prostredníctvom hmotných artefaktov. Prsteň ako právny objekt tak predstavuje paradigmatický príklad prelínania formálnej normatívnosti s neformálnymi kultúrno-symbolickými významami. Jeho výskum zároveň demonštruje potenciál právnych prameňov ako zdroja poznania nielen právnych inštitútov, ale aj spoločenských hodnôt, ideálov a kultúrnych praktík. V tomto zmysle prsteň v rímskom práve nesie v sebe unikátne spojenie medzi právom, spoločnosťou a kultúrou, ktoré pretrvalo v európskej právnej tradícii až do novoveku.

⁶¹ *Pater pluribus filiis hereditibus institutis moriens claves et anulum custodiae causa maiori natu filiae tradidit et libertum eidem filiae, qui praesens erat, res quas sub cura sua habuit assignare iussit. Commune filiorum negotium gestum intellegatur nec ob eam rem apud arbitrum divisionis praecipuam causam filiae fore.*